

Tea Rogić Musa*

Postacie historycznoliterackie i ogólnospołeczne w Chorwackim leksykonie biograficznym

Historical-literary and General-social Characters in the “Croatian Biographical Lexicon”

Abstract: The article introduces the *Croatian Biographical Lexicon*, the main Croatian national biographical science project, published by the Miroslav Krleža Institute of Lexicography, with emphasis on its literary-historic elements. Considering that the project was started in the late 1970s and continues up to the present, now being only halfway, it has developed and changed under the influence of major social and political changes that were pivotal in shaping the Croatian national self-concept. Among such changes, we will analyse changes in literary biographies that were conditioned by the wider context, and using characteristic examples we will describe changes in the approach and discourse that have spilled over from the social context into the biographical. Considering the canonical and encyclopaedic character of the *Lexicon*, the methodological and interpretative changes it has undergone testify to paradigmatic changes in Croatian society from the 1970s up to the present. The national self-concept is linked directly to notions of patriotism, especially considering the synthetic character of the *Lexicon*, whose pronouncements are considered well-founded and authenticated opinions about a person and his/her work. In light of this, changes in the methodology of biography as an encyclopaedic genre testify to changes in the self-constitution of the nation. The biographies of authors in the *Croatian Biographical Lexicon* are a double mirror: on the one hand they reflect changes in the assessment of certain persons and works in literary historiography as well as their status in the national literary canon in general,

* Tea Rogić Musa – dr, pracownik Instytutu Leksykograficznego im. Miroslava Krleży w Zagrzebiu, tea.rogic@lzmk.hr.

while on the other hand a biography, as the final canonization of an author, contributes to the shaping of his/her status in national literary historiography.

Keywords: *Croatian Biographical Lexicon*, The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, national biographical science, national literary historiography

Wstęp

Chorwacki leksykon biograficzny (CHLB) jest wielotomowym biobibliograficznym wydawnictwem i dziełem wybitnym we współczesnej kulturze chorwackiej oraz w życiu naukowym. Pod wpływem założyciela i wieloletniego dyrektora, Miroslava Krleży, Jugosłowiański Instytut Leksykograficzny – obecnie instytucja, która nosi imię Krleży – przystąpił w 1975 r. do leksykograficznego opracowania biograficznego ze świadomością, że będzie to pionierska praca w obszarze encyklopedycznego przedstawienia narodowej struktury biobibliograficznej. Dla każdego narodu, w danej fazie jego rozwoju kulturalnego, jedną z pilniejszych potrzeb jest systematycznie opracowany i opublikowany materiał biobibliograficzny o wszystkich osobach, które na przestrzeni wielu stuleci miały wkład w narodowo-historyczny ruch budowy jego materialnego i duchowego życia. O złożoności tej pracy wymownie świadczy fakt, iż przygotowanie narodowych projektów biograficznych trwa kilka dziesięcioleci. W Chorwacji zapotrzebowanie na takie wydanie było odczuwalne szczególnie od początku lat dziewięćdziesiątych, nie tylko dlatego że społeczeństwo chorwackie w nowych czasach stało się bardziej dojrzałe i zdolne podejść krytycznie do zagadnienia oraz waloryzować wartości z przeszłości i teraźniejszości, lecz również dlatego że w dynamicznym, społecznym, politycznym, kulturalnym i naukowym życiu takie wydanie stało się niezbędnym podręcznikiem i kryterium oceny konkretnych postaci.

Zbieranie narodowo-biograficznych materiałów u Chorwatów zaczęło się już w XVI wieku¹. Jednak dopiero w XIX w. przygotowane zostały pierwsze słowniki

1 Ž. Domljan, *Biografske zbirke i leksikoni u Hrvata*, „Forum”, 27 (1988) nr 5/6, s. 474–484.

biograficzne według nowoczesnych zasad leksykograficznych². Dzieła te przygotowane przez pojedyncze osoby były uwarunkowane zarówno ściśle zawodowym i ówczesnym geograficznym oraz politycznym obszarem (ponieważ przez stulecia chorwackie terytorium było politycznie i kulturalnie rozdrobnione), jak i ograniczoną liczbą opracowanych postaci (ich wybór był uzależniony od znaczenia w społeczności lokalnej lub funkcji pełnionych w strukturach administracyjno-politycznych lub kościelnych).

Idea tworzenia całościowego leksykonu biograficznego jako wspólnego dzieła specjalistów z różnych dziedzin narodziła się w chorwackiej kulturze na początku XX w., gdy Jugosłowiańska Akademia Nauki i Sztuki zdecydowała się opracować i wydać *Chorwacki słownik biograficzny*, którego *Przykładowy arkusz* został wydrukowany w 1916 r. Jednak kolejne prace – po zmianie sytuacji politycznej w państwie Serbów, Chorwatów i Słoweńców, która uniemożliwiła dalszą pracę nad słownikiem biograficznym – pozostały wyłącznie w postaci rękopisu. Zapotrzebowania na kompletne wydanie słownika biobibliograficznego nie mogła w owym czasie zaspokoić książka *Wybitni i zasłużeni Chorwaci i znaczące osobistości w chorwackiej historii 925–1925* (Zagrzeb 1925, opracował Emil Laszowski), która, mimo że do tej pory jest najbardziej kompletnym opracowaniem tego typu (ok. 2000 opracowanych biogramów), nie była skonstruowana zgodnie z już wtedy przyjętymi wymaganiami leksykograficznymi. Mimo iż specjalistycznie niedoskonałe, wydanie to było przez dziesiątki lat ważnym źródłem informacji o Chorwatach z przeszłości (wznowiono je w 1990 r.).

W *Chorwackim leksykonie biograficznym* zostali uwzględnieni wybitni Chorwaci (jednostki i rodziny) lub osoby pochodzenia chorwackiego, które żyły i działały w kraju lub za granicą, a także znamienici członkowie innych narodów urodzeni na terenie Chorwacji, mieszkający i działający zarówno na terenie Chorwacji, jak i poza jej granicami. W *Leksykonie* nie zostały przedstawione wyłącznie postaci historyczne, ale również wybitni współcześni, dlatego liczbę

2 Š. Ljubić, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia* [Słownik biograficzny wybitnych postaci z Dalmacji], Vienna 1856; I. Kukuljević Sakcinski, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih* [Słownik artystów jugosłowiańskich], t. 1–4, Zagrzeb 1858–1860; *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova* [Wybitni Chorwaci minionych wieków], Zagreb 1866; M. Grlović, *Album zaslužnih Hrvata XIX st.* [Album zasłużonych Chorwatów XIX w.], t. 1–3, Rijeka 1898–1900.

haseł należało ograniczyć. Przyjęto więc zasadę, że opracowane są jedynie biogramy osób urodzonych przed 1945 r. Nie zostały przedstawione wyłącznie fakty z życia postaci i omówiona ich działalność, lecz próbowano – zgodnie z wymogami współczesnej wiedzy – ukazać wszystkie trwałe wartości, które owe jednostki wniosły do chorwackiej kultury, nauki i polityki. Duże znaczenie miał tu także wymóg naukowego opracowania haseł, faktograficznej wiarygodności, obiektywizmu, rzeczowości oraz przejrzystości stylistycznej. *Leksykon*, w swoim podejściu i sposobie prezentowania informacji o konkretnych postaciach, próbuje zaspokoić również zapotrzebowanie najszerszego kręgu czytelników, o różnym poziomie wykształcenia i różnych zainteresowaniach. Bazując na wynikach prac naukowych, wnosząc sprawdzone i istotne informacje, usiłuje przedstawić zarówno obiektywne, jak i subiektywne okoliczności, w jakich kształtowała się każda postać, ukazuje źródła autobiograficzne do jej badania, a także stanowiska i opinie badaczy, którzy jej dokonania badali i omawiali. Całościowo opracowane biografie, z bogatymi bibliografiami, umożliwiają kontynuację szerszych krytycznych badań naukowych na temat każdej przedstawionej postaci. Należy zaznaczyć, że wiele z tych biogramów zostało opracowanych po raz pierwszy. Celem *Leksykonu* nie jest wyłącznie przedstawienie konkretnych postaci, faktów z ich życia i wskazanie na powiązania z narodem chorwackim, ale zainicjowanie kolejnych badań naukowych.

Trudne początki w czasach socjalistycznej Chorwacji

Pierwszym zapisem o koncepcji CHLB był elaborat, który opracował Kruno Krstić, leksykograf i redaktor w Jugosłowiańskim Instytucie Leksykograficznym, powstały w 1973 r. Podstawa, którą dał Krstić, świadczy o naukowych kryteriach, którymi się Instytut wówczas kierował. Ukazują to także polityczne kontrowersje tego okresu, ponieważ do pewnego stopnia zignorowany został fakt, że naród chorwacki nie przynależał wówczas do społeczeństw demokratycznych³. Oczywiście sam Miroslav Krleža z pewnością był świadomy braków i rozbieżności pomiędzy koncepcją nowoczesnego leksykonu biograficznego z przypisanym aspektem narodowym a otoczeniem politycznym. Uważał, że społeczeństwo jugosłowiańskie wystarczająco się zdemokratyzowało, aby

3 A. Stipčević, *Priča o hrvatskom biografskom leksikonu*, Zagreb 1997, s. 16–19.

zaakceptować specjalistyczne (biograficzne) wydawnictwo typu historiograficznego, nawet gdy ma ono ściśle narodowy wydźwięk. Owo kryterium narodowe tak naprawdę w ogóle nie było ograniczone, mimo że zarzucały mu to władze komunistyczne, ponieważ CHLB ukazywał życiorysy osób urodzonych w granicach ówczesnej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Chorwacji, osób, które nie urodziły się w Chorwacji, ale w niej mieszkały, działały i tworzyły, oraz tych, które ze względu na pochodzenie czy przynależność narodową nie były Chorwatami, ale ze względu na pracę lub działalność przynależały do chorwackiego kręgu kulturowego albo tylko deklarowały, że są Chorwatami. Nie można jednak przecenić problemów, które wynikały z tak przedstawionych kryteriów: dyskusję wzbudzał zwłaszcza zasięg chronologiczny biogramów (przyjęto, że w *Leksykonie* znajdują się tylko opracowania dotyczące postaci urodzonych do 1945 r.). Na początku lat siedemdziesiątych działało wielu polityków i działaczy politycznych, których biogramy nigdy nie zostałyby zamieszczone w żadnym leksykonie, gdyby nie pełnione przez nich funkcje, dlatego od samego początku były bardzo silne naciski polityczne na CHLB. Na podstawie opracowanych założeń programowych projektu wiadomo było, że *Leksykon* nie mógł się wkomponować w światopoglądowe oczekiwania ówczesnego reżimu. Śmierć Mirosława Krleży pod koniec 1981 r. zapoczątkowała falę krytyki, która nie słabła przez całe dziesięciolecie. W chorwackiej literaturze, a szczególnie w tej belgradzkiej, w tamtym okresie znajdujemy mnóstwo artykułów, które definiują CHLB jako „prawicowy” projekt, próbę rehabilitacji reżimu Niepodległego Państwa Chorwackiego, a także zarzuty, że zostało do niego wpisanych wiele postaci negatywnych, że przeważają pełniący służbę kościelną itp. *Chorwackiemu leksykonowi* zarzucano „gloryfikowanie przeszłości” (gdyż naród chorwacki z pewnością nie ma niczego w swej przeszłości, czym mógłby, według zasad socjalistycznego porządku, się szczycić), a oskarżenia były tak daleko posunięte, że projekt, a wraz z nim również Instytut Leksykograficzny⁴, został ogłoszony „nieprzyjacielem porządku” Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii (SFRJ)⁵. Z dzisiejszej perspektywy wiemy, że wówczas – w połowie

4 T. Macan, *Pogled u 50 godina rada Leksikografsko zavoda*, „Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža”, 2001, nr 10, s. 13–18.

5 Niektóre z tych poglądów wydrukowane zostały w książce *Aporije hrvatskog biografskog leksikona*, Zagreb 1984.

lat osiemdziesiątych – należało wyjaśniać zarówno w specjalistycznej literaturze, jak i tekstach publicystycznych i popularnonaukowych, że historię tworzą zarówno negatywne, jak i pozytywne jednostki oraz że tu granice dla badaczy nie istnieją.

Pierwsze zespoły redakcyjne musiały odpowiedzieć na pytania, na które nawet dzisiaj nie ma jednoznacznych odpowiedzi, a wynikają one z charakteru dwóch dziedzin, historiografii oraz leksykografii. Mimo iż istniały wzorce zagraniczne, nie mogły one posłużyć do rozwiązywania podstawowych zagadnień dotyczących typu encyklopedycznego, spisu alfabetycznego, zasięgu i charakteru haseł, oraz przede wszystkim niedociągnięć literatury podmiotu, bibliograficznego ubóstwa i niezbadanej podstawy archiwalnej. To wszystko prowadziło do błędów, które obecnie trudno jest weryfikować.

Prace porządkowania historycznej i kulturalnej chorwackiej komponenty biograficznej rozpoczęły się w wyraźnie zideologizowanym społeczeństwie byłej Jugosławii. Mimo zawodowych wyzwania, na początku zależne były od ograniczeń, które nakładała jednopartyjna władza. Dopiero szczegółowa analiza wszystkich tomów *Leksykonu* oraz badania obszernej struktury dokumentacyjnej, która powstała podczas opracowania tomów i została pozostawiona przy każdym z tomów (o współpracownikach, wariantach artykułów, metodach redaktorów i autorów), a także materiałów dotyczących przemian społeczno-politycznych, dałyby obiektywną ocenę roli CHLB w kształtowaniu zarówno naukowych, jak i społecznych opinii o poszczególnych postaciach.

Mimo że w artykule odwołuję się przede wszystkim do biografii historycznoliterackich i przedstawiam ich wkład w formowanie tożsamości narodowej oraz zmiany w patriotycznych stereotypach, które owe biografie ukazują, zdecydowałam się wymienić cechy pracy encyklopedycznej, które uwarunkowały zarówno formę, jak i treść prezentowanych biografii. Szczególną podstawą do urzeczywistnienia projektu leksykonu biograficznego jest wielka praca przepisywania i uporządkowania stron spisów bibliograficznych zarówno według autorskiego, jak i przedmiotowego klucza. W Instytucie było ich kilka milionów. Powstała w ten sposób seria 15 tomów *Bibliografii rozpraw i artykułów*, która jest do dzisiaj unikatowym skarbem dla wszystkich badaczy, nie tylko tych, zajmujących się pracą encyklopedyczną.

Świadoma i ambitna praca bibliograficzna, która poprzedziła projekt biograficzny, w pewnym stopniu zmniejszyła zmienne wpływy władz jugosłowiań-

skich na projekty encyklopedyczne, szczególnie te, w których został zaakcentowany element chorwacki. Presja polityczna po wydrukowaniu pierwszego tomu (1983) była tak duża, że na kilka lat projekt został wstrzymany, ale nie prace wewnętrzne poprzedzające kolejne tomy. Fala politycznej, ideologicznej i propogandowej krytyki była tak silna, że w 1984 r. oponenti zebrani wokół Centrum Pracy Ideowo-Teoretycznej Głównego Komitetu Związku Komunistów Chorwacji opracowali książkę o leksykonie pod tytułem *Problematyka chorwackiego leksykonu biograficznego*. Leksykon, mimo represji, zachował wiarygodność pracy encyklopedycznej i biograficznej, jest rzetelną publikacją naukową na temat przeszłości narodu chorwackiego. To ujęcie było w przypadku Chorwacji, wtedy części złożonego i tożsamościowo zniewolonego państwowego tworu, szczególnie delikatne, ponieważ w drugiej połowie XX w. kultura i nauka chorwackie rozpoznawały już dobra duchowe i dziedzictwo jako jedyny dowód świadczący o swoim przetrwaniu. Nie posiadając ani liczebnej, ani terytorialnej, ani politycznej, ani strategicznej możliwości, aby wyrazić niezależność, symboliczna, historyczna i kulturalna ważność została rozpoznana jako jedyny trwały kształt autonomicznego bytu. Wydanie *Leksykonu biograficznego* było z tego względu niezbędnym instytucjonalnym krokiem w celu podkreślenia chorwackiego kulturalnego i historycznego „kształtu”, którego ani jedno wydanie zagraniczne, niezależnie od rodzaju, nie potrafiło osiągnąć. Biografia, jako sonda o całości czyjś publiczny życia i działalności, jest idealnym formatem encyklopedycznym korpusu narodowego, ponieważ w jego podstawie leży świadomość o klarownej i utrzymanej społecznie, kulturowo i językowo tożsamości własnego narodu, przy czym ta autoreferencyjność zarówno dokumentacyjna, jak i notarialna nie jest wyłącznie wartościowa. Właśnie to chorwacka atrybucja warunkowała bogactwo literackiego spisu alfabetycznego, na podstawie którego można wywnioskować, jak złożona jest rola literatury w ogóle w podejściu do chorwackiej kultury i historii, ponieważ dzięki zasadom selekcji i złożoności opracowania biografii literackich projekt miał wpływ na historycznoliterackie formy autopercepcji w sposób całościowy.

Już pierwszy tom przyniósł liczne, bardzo drażliwe zagadnienia, na przykład biografię Josipa Broz Tity, którą należało tak skomponować, aby nie wywoływała dyskusji ideologicznych. Szczególnie ważne i kontrowersyjne były biografie wysiedlonych i członków reżimu Niepodległego Państwa Chorwackiego (NDH) oraz postaci, które brały udział w Chorwackiej Wiośnie. Właśnie w tym

należy szukać przyczyn, dlaczego CHLB odniósł wyjątkowe sukcesy w obszarze biografii literackich – chorwacki korpus literacki swoją liczebnością i różnorodnością umożliwił opracowanie biogramów wielu ważnych postaci, które byłyby, z punktu widzenia ideologii komunistycznej, niepoprawne, jednak recepcja ich dorobku wymagała uwzględnienia, ponieważ – oczywiście – historia literatury nie preferuje kryteriów „poprawności” czy lojalności politycznej.

Miłość do ojczyzny wystawiona na próbę – rozważania o kryteriach biografii

W socjalistycznej Chorwacji aspekty ważności narodowej samopercepcji nie wykluczały się wzajemnie i stale podlegały różnym mechanizmom sprawdzania „ortodoksyjności” w celu zmniejszenia potencjału emancypacyjnego. Należy zauważyć, że w CHLB pieczołowicie opracowywane zostały także biografie autorów należących do mniejszości narodowych, ale przynależnych do chorwackiego korpusu literackiego, którzy z urodzenia czy pochodzenia nie są Chorwatami; biografie politycznie aktywnych pisarzy, tzw. pisarzy zaangażowanych, których dzieła literackie dostarcza w pewnej mierze informacji ideologicznych, niezależnie od tego, czy stoją po stronie reżimu, czy przeciwko niemu; oraz pisarzy, którzy przynależą do dwóch kultur lub bezpośrednio korespondują z kulturami obcymi, nie tylko w sposób poetycki.

Każda próba ukazania dotychczas opublikowanej struktury biograficznej powinna symplifikować pełny układ i kryteria selekcji oraz sposobu opracowania danych. Z perspektywy najnowszego okresu (lata 2000–2017) nadal pozostaje ważny korpus mniejszości narodowych, ponieważ w okolicznościach całkowitej afirmacji tworzenia chorwackiej państwowości priorytetem stało się zachowanie mniejszościowej części dziedzictwa narodowego. W pierwszym okresie CHLB, wewnątrz korpusu, który powstawał pod koniec lat siedemdziesiątych i na początku osiemdziesiątych, oraz w pierwszym tomie, który ówczesna władza odczytywała jako ideologicznie niepoprawny, istnieje wiele biografii osób identyfikujących się z wartościami innych, bliskich kultur. To było szczególnie ważne, miano bowiem na uwadze, że w ówczesnych okolicznościach, gdy mówili o tym członkowie innych narodów jugosłowiańskich, istniała konieczność, aby przedstawić i niepolitycznie rozdzielić chorwackie od niechorwackiego. W odróżnieniu od *Leksykonu pisarzy Jugosławii* wydanej przez Macierz Serb-

ską i najszerszego segmentu tematycznego w wydaniach *Encyklopedii ogólnej*, CHLB nie obejmował w całości jugosłowiańskiej – ani geograficznej, ani kulturalnej – przestrzeni. Przy odczytywaniu i analizie biografii nie należały iść w kierunku potępiania tzw. ideologicznych niedopatrzeń, szczególnie w ukazaniu serbskiej materii. Działalność leksykograficzna, z powodu skoncentrowania się wokół Instytutu Leksykograficznego i na związkach z osobą Miroslava Krleży, od samego początku była stale ukierunkowana na korpus chorwacki, zarówno ze strony współpracowników, jak i redaktorów, w pewnym stopniu także ze względu na strategiczne oraz tematyczne zainteresowania. W warunkach socjalistycznej ideologii było to dość niebezpieczne, gdyż strona serbska została pominięta w tłumaczeniach chorwackich. Dziś ten kontekst jest mało ważny, gdyż status i forma biografii zmieniły się, tak więc i tradycyjne oczekiwania uległy zmianie, mimo że biografia nadal pozostaje najwybitniejszą, a zarazem najbardziej sporną częścią nowoczesnego korpusu encyklopedycznego, przede wszystkim gdy mowa jest o osobach, których życiorysy zahaczają o czasy obecne. Ostatecznie CHLB nie może się ograniczyć do chronologii, ponieważ dokonuje selekcji informacji ze względu na całość roli i znaczenia, jaką miała dana osoba, kontekstualizując i komentując dorobek oraz całościowy wkład⁶.

Próba podsumowania

Kryteria badań tematu patriotyzmu pozostaną tutaj na poziomie ogólnego wspomnienia, bez przytaczania konkretnych przykładów, ponieważ byłaby to zbyt gruntowna analiza, która obciążałaby wiodącą tezę. Celem pracy jest zwrócenie uwagi na złożoność roli leksykonu biograficznego w przełomowych momentach społecznych, dokumentującego i wspierającego narodowy byt, który był w kulturalnym i symbolicznym znaczeniu ważnym projektem w obszarze kultury i nauki. Zajmując trwale miejsce w definiowaniu chorwackiej tożsamości w okresie upadku tworu państwowego, w którym mimo że zawsze uświadamiana, była tłumiona i przeplatana jugosłowiańskim kontekstem politycznym. Sytuacja CHLB na początku lat osiemdziesiątych stała się wyjątkowa, gdy jest mowa o zagadnieniach encyklopedycznego (a zatem naukowego

6 V. Bogišić, *Problem konteksta u obradbi biografske građe u trima modernim hrvatskim enciklopedijama*, „Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža”, 2001, nr 10, s. 101–111.

i tematycznego, a jednocześnie skutecznego) opracowania korpusu narodowego, którego biografie są najbardziej problematyczną i delikatną częścią. *Leksykon* rozwija się również obecnie oraz zmienia w środowisku, które nie ma tradycji ściśle narodowej biografistyki (według dzisiejszego, nowoczesnego rozumienia narodu chorwackiego ze względu na państwową suwerenność). Powodów tego należy się dopatrywać w politycznej nieciągłości chorwackiego narodu i jego bezpośredniego otoczenia, gdyż nawet w drugiej połowie XX w. było już trudno ustalić listę osób, wśród których nie było tych, którzy jakiejś stronie politycznej nie odpowiadają. W ten sposób uniemożliwiano się bezpośrednio definiowanie narodu, ponieważ nawet w tym segmencie nie dopuszczano do niezależności. CHLB nie został jednak pomyślany jako projekt, który pomagałby autoprezentacji patriotyzmu narodu chorwackiego czy preferował lub przeceniał wkład osób należących do niego, według popularnej koncepcji „kto jest kim”, gdyż w ten sposób przestrzeń encyklopedyczna wypełniłaby się biografiami, które są ważne wyłącznie w danej chwili. A leksykon byłby konserwatywny w swej selekcji. Choć CHLB był oceniany jako reakcyjny i naukowo zaprzepaszczonego, w społeczeństwie chorwackim jego odbiór jest bardzo zróżnicowany politycznie: od aspiracji politycznych do jugosłowiańskiego unitaryzmu. Było jednak jasne, że mowa jest o projekcie, który w systemie narodowej kultury nie ma sobie równych.

Dla współczesnych czytelników i historyków, szczególnie dla tych, którzy słabo znają złożone okoliczności polityczne panujące w Jugosławii na początku lat osiemdziesiątych, być może nie będzie zupełnie jasne, dlaczego projekt ma także dzisiaj dużą wartość symboliczną dla chorwackiej kultury. Zwłaszcza że nawet w niekorzystnych warunkach nie został zaniechany, a później był realizowany w pewnej mierze bez przeszkód, na ile pozwalała dynamika pracy encyklopedycznej w instytucjonalnych granicach. Ta wartość wychodzi z podstawowego, a tak bardzo kwestionowanego faktu, że właśnie z powodu represywnych nieciągłości w rozumieniu narodowym, w przeszłości chorwackiej kultury istnieje wiele nieznanymi i mało znanych postaci lub nawet niewystarczająco zbadanych, a bardzo ważnych, których biografie są niezbędne, aby w kolejnych stuleciach badać historię chorwackiej literatury, piśmienności oraz kultury.

Streszczenie: W artykule został przedstawiony *Chorwacki leksykon biograficzny*, główny projekt chorwackiej biografistyki narodowej, wydany przez Instytut Leksykograficzny Miroslav Krleža, z położeniem szczególnego akcentu na komponent historycznoliteracki. Z uwagi na to, że projekt został rozpoczęty pod koniec lat siedemdziesiątych, a trwa

do dzisiaj, dochodząc dopiero do połowy alfabetu, rozwijał się i zmieniał pod wpływem znaczących przemian społecznych i politycznych, które przesądziły o kształcie chorwackiego postrzegania własnego narodu. Z uwagi na kanoniczny i encyklopedyczny charakter *Leksykonu*, wszystkie przemiany metodologiczne i interpretacyjne przez które przeszedł, świadczą o przemianach paradygmatycznych w społeczeństwie chorwackim od lat siedemdziesiątych do dzisiaj. Postrzeganie własnego narodu stanowi bezpośrednie spoivo z przesłankami o miłości do ojczyzny, szczególnie ze względu na syntetyczny charakter *Leksykonu*, którego stwierdzenia są uważane za niezmiennie i zweryfikowane opiniami o jakiejś osobie, jej działalności i twórczości. W ten sposób zmiany w metodologii biografii jako gatunku encyklopedycznego świadczą także o przemianach w konstruowaniu pojęcia narodu przez niego samego. Biografie literatów w CHLB stanowią podwójne odbicie: z jednej strony utrzymują przemiany w wartościowaniu pojedynczych postaci i dorobków twórczych w historiografii literackiej oraz ogólnie ich status w narodowym kanonie literackim, podczas gdy z drugiej strony tekst biografii, jako końcowy efekt wpisania do kanonu jakiegoś autora, przyczynia się do dodatkowego formowania jego statusu w narodowej historiografii literackiej.

Słowa kluczowe: *Chorwacki leksykon biograficzny*, Instytut Leksykograficzny Miroslava Krležę; chorwacka biografistyka narodowa, postacie historycznoliterackie

Bibliografia

- Aporije hrvatskog biografskog leksikona, Centar za idejno-teorijski rad GK SKH, Zagreb 1984.
- Bogišić V., *Problem konteksta u obradbi biografske građe u trima modernim hrvatskim enciklopedijama*, „Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krležę”, 2001, 10, s. 101–113.
- Chorwacki leksykon biograficzny*, tom 1–8, 1983–2013. (Wydanie elektroniczne: hbl.lzmk.hr).
- Domljan Ž., *Biografske zbirke i leksikoni u Hrvata*, „Forum”, 27 (1988) nr 5/6, s. 474–484.
- Glasoviti Hrvati prošlih vjekova (Wybitni Chorwaci minionych wieków)*, Zagreb 1866.
- Grlović M., *Album zaslužnih Hrvata XIX st. (Album zaslužonih Chorwatów XIX w.)*, t. 1–3, Rijeka 1898–1900.
- Ljubić Š., *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia (Słownik biograficzny wybitnych postaci z Dalmacji)*, Vienna 1856.
- Macan T., *Pogled u 50 godina rada Leksikografskog zavoda*, „Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krležę”, 2001, 10, s. 13–18.
- Sakcinski I. K., *Slovník umjetnikah jugoslavenskih (Słownik artystów jugosłowiańskich)*, t. 1–4, Zagreb 1858–1860.
- Stipčević A., *Priča o hrvatskom biografskom leksikonu*, Zagreb 1997, s. 16–19.

